

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

– стратегія фокусування – фокусування на специфічних цільових ринках, вузьких сегментах ринку, потреби яких може задовольнити територія;

– стратегія проникнення – проникнення іміджу території на новий цільовий ринок для просування вже розроблених товарів;

– стратегія кооперації – планування і здійснення сумісних рекламних дій зацікавленими господарюючими суб'єктами регіону при представленні загальних інтересів.

Далі кожна стратегія розпадається на чотири традиційних «широких стратегій маркетингу регіону» [5, с. 75]:

– маркетинг іміджу (регіону або продукту);

– маркетинг визначних пам'яток (провідних підприємств);

– маркетинг інфраструктури;

– маркетинг людей (зокрема, керівників регіону, керівників провідних підприємств, знаменитостей, що проживають в регіоні, учених і так далі).

Таким чином, можна запропонувати наступну блок–схему стратегій маркетингу і їх взаємозв'язку із стратегіями розвитку регіону (рис. 3):

Далі по кожній широкій стратегії маркетингу для її реалізації визначаються відповідні методи і інструменти маркетингу. Можлива і подальша деталізація стратегій. Зокрема, загальну стратегію розвитку галузей економіки доцільно розділити на стратегії розвитку провідних кластерів і стратегію розвитку інших галузей і малого бізнесу.

Висновки

Запропонований підхід до визначення видів, місця і ролі стратегій маркетингу в регіональному розвитку дозволяє добути строгої ієрархії і цільового фокусування стратегій маркетингу, а також вибору оптимальних напрямів дії. Відповідно, по кожній стратегії маркетингу з'являється можливість сформувати ефективний механізм реалізації, закріпити фінансові ресурси, визначити відповідальних виконавців і критерії оцін-

ки результатів її здійснення. При цьому ще раз підкреслимо, що всі стратегії розвитку території повинні будуватися на основі маркетингового підходу, виходячи з поточних і прогнозованих потреб цільових ринків і повинні забезпечувати «прістосування» території під майбутні потреби. Інакше може виникнути ситуація, коли приватним маркетинговим стратегіям, акцентованим на «просування» території і її продуктів, не буде що запропонувати цільовим ринкам.

Література

1. Bucek M., Paulickova R. Use of Marketing Instruments in Development of towns: Case Study Slovakia // <http://www.jyu.fi/ersa2003/cdrom/papers/101.pdf>

2. Панкрухин А.П. Маркетинг территорий / А.П. Панкрухин. – 2-е издательство, дополн. – СПб.: Питер, 2006. – 416 с.

3. Самостроенко Г.М. Методология формирования стратегии развития региона на основе концепции интеграционного маркетинга [Электронный ресурс]: Дис. д-ра экон. наук: 08.00.05. – М.: РГБ, 2003 (из фондов Российской государственной библиотеки).

4. Панкрухин А.П. Маркетинг: учебник / А.П. Панкрухин. – 5-е издательство. – М.: Омега-Л, 2007. – 656 с.

5. Маркетинг мест: привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер и др. – Санкт-Петербург: Изд-во Стокгольмская школа экономики, 2005. – 376 с.

6. Marble Falls Economic Development Branding and Marketing Strategy // http://angeloueconomics.com/marblefallseconomy/Reports/Marketing_Strategy.pdf

7. The Broome County Plan For Sustainable Economic Development Marketing Strategy // http://www.thebcplan.com/bcplan/reports/Marketing_and_Branding_Strategy.pdf

8. Deffner A., Metaxas T. Is City Marketing Opposed to Urban Planning? The Elaboration of a Pilot City Marketing Plan for the case of Nea Ionia, Magnesia, Greece // <http://www.ersa.org/ersaconfs/ersa06/papers/889.pdf>

І.М. КОРНІЛОВА,

к.е.н., доцент, Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Види регіональних інноваційних систем

У статті здійснено узагальнення та систематизація існуючих підходів до виділення видів регіональних інноваційних систем та продовжено їх дослідження для визначення шляхів формування ефективної моделі регіонального інноваційного розвитку.

В статье осуществлены обобщение и систематизация существующих подходов к выделению видов региональных инновационных систем и продолжено их исследование для определения путей формирования эффективной модели регионального инновационного развития.

In the article the generalization and systematization of common approach to type selection of the regional innovative systems are analyzed, and the ways of forming of effective regional innovative development model are researched.

Постановка проблеми. Пошук шляхів забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах інтеграції у світову господарську систему на сучасному етапі економічного розвитку безпосередньо пов'язаний з активізацією інноваційних чинників зростання. Як свідчить світова практика, потужний інноваційний потенціал зосере-

джений на регіональному рівні. Отримання кумулятивного ефекту від його використання можливе за умови системного підходу до організації та управління інноваціями, який знайшов своє відображення у формуванні регіональних інноваційних систем.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематика формування та розвитку регіональних інноваційних систем в різних аспектах розглядається в працях вітчизняних та іноземних вчених. Значне методологічне значення для усвідомлення сутності, структури та ролі регіональних інноваційних систем мають дослідження національних інноваційних систем у роботах Н. Іванової, В. Іванова, Б. Йонсона, Б. Лундвала, Р. Нельсона, К. Фрімена, Л. Федулової та інших науковців. Сьогодні на користь самостійності регіонального рівня інноваційних систем виступають А. Андерсон, Б. Ашейм, Е. Аутіо, Д. Арчибучі, А. Ізаксен, А. Кауфман, Ф. Кук, Дж. Ламбой, П. Ліндхольм, Дж. Манцинен, Дж. Мічі, Р. Стернберг, Ф. Тодлінг, М. Тюккюлайнен, Дж. Ховеллс. Аналізу процесів формування регіональних інноваційних систем присвятили свої праці такі дослідники, як О. Андрєєв, М. Бекетов, І. Брикова, І. Бойко, О. Брюханова, Г. Ганєєва, Ю. Гаджиев, Д. Іл'ясов, Ю. К. Нєтїдухата, С. Оглобіна та інші.

Незважаючи на численні дослідження теоретичних і практичних аспектів формування інноваційних систем, в економічній науці так і не склався цілісний підхід до визначення суті, видів регіональних інноваційних систем, їх специфіки при різній комбінації факторів середовища, що має важливе значення при розробці державної, регіональної інноваційної політики.

За **мету статті** поставлено узагальнення, систематизація існуючих підходів до виділення та подальше дослідження видів регіональних інноваційних систем для отримання комплексного, системного розуміння форм, умов їх ефективного існування та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Важливу практичну роль щодо створення диверсифікованої, гнучкої економіки інноваційного типу набуває питання становлення і розвитку регіональних інноваційних систем. Методологічне значення для дослідження комплексу проблем даної теми має тісний діалектичний зв'язок регіональних інноваційних систем з іншими системами. Зокрема, регіональну інноваційну систему можна розглядати як підсистему національної інноваційної системи. Національна інноваційна система формується через створення мережі регіональних інноваційних систем при розробці механізмів узгодження їх розвитку. Одночасно регіональна інноваційна система – це складова соціально-економічної політики регіону, спрямованої на реалізацію його конкурентних переваг при здійсненні національних науково-технічних пріоритетів та перехід на інноваційний шлях розвитку. Крім того, регіональна інноваційна система має розглядатися як невід'ємний елемент регіональної політики, що має проводитися на загальнонаціональному рівні для забезпечення ефективного використання потенціалу регіону. Заслужовує на увагу міжнародний аспект функціо-

нування регіональних інноваційних систем, що пов'язано з руйнуванням національних кордонів в глобальній інноваційній мережі, з формуванням наднаціональної економічної системи, в якій зростає значення регіонального рівня. Також, регіональні інноваційні системи є зв'язувальною ланкою між макро- та мікрорівнями управління та забезпечують взаємодію між ними. З одного боку, формування регіональних інноваційних систем має відповідати загальному вектору державного інноваційного розвитку, з іншого – враховувати інтереси інноваційно-активних підприємств, специфіку інноваційних систем суб'єктів господарювання.

Успішні приклади зі світової практики свідчать, що формування та розвиток регіональних інноваційних систем:

- пов'язано зі створенням сприятливих умов для розвитку інноваційного бізнесу, ефективного використання наявного інноваційного потенціалу;
- передбачає врахування індивідуальних особливостей соціально-економічної структури регіону і спрямовано не на ломку, а на збереження і зміцнення системи, що вже склалася в регіоні;
- дозволяє виявити можливі типи взаємодії між підприємствами і організаціями регіону з метою розробки регіональних інноваційних програм, формування регіональної інноваційної політики;
- допомагає вирішити низку гострих соціально-економічних проблем, у тому числі створення нових робочих місць, усунення внутрішнього і зовнішнього «витоку мозків»;
- через запуск важелів стимулювання інноваційної активності сприяє розширенню масштабів і форм комерціалізації результатів досліджень;
- активізує переорієнтації науково-дослідних організацій на вирішення програм регіонального розвитку.

Складність, різноспрямованість, багаторівневість цілей, завдань, функцій регіональних інноваційних систем знаходять своє відображення у розмаїтті їх видів, які характеризуються особливостями у формах взаємодії між структурними елементами, підсистемами регіональних інноваційних систем, специфічністю партнерських відносин, комбінації факторів у регіоні, а також характеру діалектичних зв'язків з іншими економічними системами на різних рівнях господарювання.

Розгляд існуючих підходів до виділення видів регіональних інноваційних систем за різними класифікаційними ознаками (див. табл.) має на меті не тільки підтвердження факту існування розмаїття шляхів інноваційного розвитку в регіоні, а й отримання комплексного уявлення про можливі засоби досягнення його стратегічних інноваційних цілей; створення певного методологічного підґрунтя для обґрунтування регіональної інноваційної політики та визначення шляхів її реалізації.

Класифікація регіональних інноваційних систем за її сутнісними характеристиками [2] будується на виділенні системоутворюючих елементів, їх ролі в структурі та забезпеченні загальної ефективності інноваційного розвитку регіону. Звідси декілька критеріїв систематизації видів ре-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Класифікація регіональних інноваційних систем

Класифікаційна ознака	Види регіональних інноваційних систем
Ступінь розвитку підсистем	Науково орієнтована; промислово орієнтована; з розвинутою інфраструктурою
Рівень зв'язків у системі	Із слабким, середнім, сильним рівнем зв'язків
Результативність діяльності	З низькою, середньою, високою результативністю діяльності
Рівень інституціоналізації	Традиційна («інституційна»); нова («підприємницька»)
Ключові інтерактивні ланки «інноваційного ланцюга»	Основна; інтегрована; управлінська
Співвідношення внутрішніх і зовнішніх знань (тип інноваційних мереж)	Територіально вбудована; сільова; регіоналізована (дирижистська чи екзогенного розвитку)
Характер галузевої спеціалізації	Сировинних регіонів; переробних регіонів
Рівень диверсифікації регіональної промисловості	З моногалузевою спеціалізацією; з високим рівнем диверсифікації промисловості
Цільова спрямованість інноваційної діяльності в регіоні	З переважанням зовнішніх та внутрішніх цілей інноваційної діяльності
Існуюча система управління інноваційним розвитком регіону	З розвинутою системою управління інноваційною діяльністю; з безсистемним управлінням на основі разових заходів
Типи регіонів	За сферою діяльності регіонів; за рівнем економічного розвитку і ступенем освоєння території; за основним ресурсом і потенціалом зростання регіонів; за рівнем інноваційності регіонів
Стратегії розвитку	«Розвиток високих технологій»; «спільноти та кластери», «економіка знань»

гіональних інноваційних систем: за ступенем розвитку підсистем (науково–орієнтовані, промислово–орієнтовані, з розвинутою інфраструктурою); за рівнем зв'язків в системі (із слабким, середнім, сильним рівнем зв'язків); за результативністю (з низькою, середньою, високою результативністю діяльності).

Одним з різновидів структурного підходу до класифікації, але з більшим акцентом на ступінь та характер взаємодії між структурними елементами, є бачення видів регіональних інноваційних систем американським дослідником Ф. Куком [8].

Вихідною методологічною посилкою виступає постулат о залежності моделі інноваційної системи від інституційної матриці країни. Тому для різних типів національної інституційної структури притаманний різний характер зв'язків між підсистемами регіональних інноваційних систем, зокрема, між приватним і державним сектором. В класифікації Ф. Кука (за рівнем інституціоналізації) розрізняються: традиційна та нова регіональні інноваційні системи.

Традиційна регіональна інноваційна система (чи «інституційна регіональна інноваційна система») – це секторальна інноваційна система, де технології та інновації мають взаємозалежний, взаємостимулюючий характер за умови поступового розвитку локальної інституційної структури. Вона типова для економік, які базуються на традиційних секторах економіки, зі значним ступенем державного регулювання (наприклад, Скандинавські країни). Її особливостями є: високий рівень кооперації та координації між приватним та державним сектором в системі; стабільні, довгострокові зв'язки між виробничою системою, інноваційною інфраструктурою, підтримуючою інституційною мережею регіону та державними органами місцевого управління. Саме це завдяки досягненню синергії може забезпечити максимальний комплексний ефект всієї системи.

Нова регіональна інноваційна система (чи «підприємницька регіональна інноваційна система») здебільшого формується в ліберальних ринкових економіках (зокрема, англосаксонських країнах) із суттєвими конкурентними перевагами у високотехнологічних галузях економіки. За висловом Ф. Кука – це «система, рушійною силою розвитку якої виступає венчурний капітал». Її динаміка забезпечується місцевими венчурними фондами, активністю підприємницької та інноваційної діяльності, постійним зростанням внутрішнього попиту. Вона характеризується відсутністю стійких системних зв'язків між складовими елементами, є більш гнучкою, оперативніше трансформується під впливом змін бізнес–середовища. Водночас специфіка пріоритетних галузей економіки, притаманних п'ятому та шостому технологічним укладам і закладених в основу даних регіональних інноваційних систем (підвищена ризикованість, інтенсифікація інноваційної діяльності, швидкі темпи морального старіння тощо), унеможливають досягнення довгострокової стабільності, що негативно впливає на локальний технологічний історично зумовлений розвиток.

На виділення основної ролі взаємовідносин між структурними елементами регіональних інноваційних систем в контексті рівня включення в національну інноваційну систему орієнтована систематизація видів за ключовими інтерактивними ланками «інноваційного ланцюга» [7, 11]. У межах даного підходу здійснюється характеристика основної, інтегрованої та управлінської регіональних інноваційних систем.

Для основної інноваційної системи регіону притаманні поєднання низького рівня спеціалізації та високого ступеня регіональної кооперації учасників інноваційного процесу на фоні ринкової координації їх діяльності. Саме останнє в значній мірі визначає перевагу прикладних досліджень та ринкову тягу інновацій, спрямованих на комерційну віддачу вкладеного місцевими фірмами капіталу.

Інтегрована регіональна інноваційна система відрізняється включенням регіону в багаторівневе управління інноваціями. Інтеграція регіональних та загальнонаціональних цілей інноваційного розвитку знаходить відбиток в рисах даної регіональної інноваційної системи: в суспільно-приватному партнерстві в процесах фінансування, в проведенні як прикладних, так і фундаментальних досліджень, у здійсненні соціальних та комерційно орієнтованих нововведень, а також, в середньому рівні спеціалізації, сітьовому характері кооперації та асоціативній координації здійснення інноваційних процесів.

Перевага централізованого управління інноваційною діяльністю обумовлює особливості управлінської регіональної інноваційної системи: перевагу загальнонаціонального фінансування ініційованих державною інноваційних проєктів; насамперед, на стадії фундаментальних досліджень, з метою створення інновацій «технологічного поштовху»; високий ступінь спеціалізації інноваційної діяльності; державний рівень координації інноваційних процесів, слабо інтегрованих в місцеві потреби розвитку.

У наступній класифікації (за співвідношенням внутрішніх і зовнішніх знань чи за типом інноваційних мереж) Б. Ашейма і А. Ізаксена [8, 10] при визначенні критерію виділення різновидів регіональних інноваційних систем враховувався діалектичний зв'язок останніх з різними інноваційними системами (національними, транснаціональними, інтеграційними), ступінь входження у світовий інноваційний простір чи локалізації розвитку в межах певного регіону. Науковці провели дослідження спеціалізації міської агломерації Норвегії в рамках міжнародного поділу праці. За допомогою коефіцієнта локалізації і абсолютних значень зайнятості в регіонах вони виділили 40 експортно орієнтованих агломерацій та визначили декілька промислових районів зосередження інноваційних процесів (локальних інноваційних кластерів). За результатами узагальнень були виділені наступні види регіональних інноваційних систем: територіально вбудована регіональна інноваційна система (мережа), регіональна сітьова інноваційна система, регіональна інноваційна система екзогенного розвитку (регіоналізована чи дирижистська інноваційна система).

Територіально «вбудована» регіональна інноваційна система обумовлена тривалою історією формування району і характеризується слабкою взаємодією із зовнішніми науково-дослідними та інноваційними організаціями, більшим впливом місцевих знань, ніж привнесених ззовні. Тобто переважають ендегенні, внутрішньорегіональні інформаційний обмін та дифузія інновацій, які стимулюються географічною, соціальною і культурною близькістю персоналу компаній – виробників, компаній – покупців та підкріплюються кооперацією із місцевими урядовими організаціями, координацією інноваційних мереж з боку місцевих фірм – виробників на основі локальних індустріальних кластерів і місцевих процесів навчання. Все це в певній мірі обумовлює перевагу додаткових інновацій над іншими типами інновацій.

На відміну від попереднього типу генерування інновацій у регіональній сітьовій інноваційній системі фірми – виробники не тільки тісно пов'язані з особливостями розвитку регіону, але й орієнтовані на експорт своєї продукції. Це більш менш ідеальна регіональна інноваційна система. Вона характеризується переважно екзогенним характером інноваційних мереж, більшим ступенем міжнародної відкритості та взаємодії між суб'єктами інноваційної діяльності, особливо в сфері ДіР. Зовнішні знання привносяться сюди через філії ТНК у складі кластера. Високий рівень розвитку локальної інфраструктури та серйозна адміністративна підтримка створюють важливі умови для підвищення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Регіоналізована інноваційна система суттєво відрізняється від перших двох в цій класифікації. По-перше, в ній значна частка фірм – виробників і інститутів включена в інтернаціональну інноваційну систему. По-друге, спільна робота заснована на лінійній інноваційній моделі взаємодії між суб'єктами господарювання. Це пояснюється включенням підприємств регіону в механізм реалізації інноваційного аутсорсингу, організованого ТНК – виробниками оригінальної продукції. Останні виступають операторами створених ними глобальних виробничих мереж, в яких компаніям певних регіонів на контрактних засадах передаються функції субпідприємства виробництва на експорт. Зрозуміло, що це сприяє в певній мірі інноваційному розвитку регіону, посиленню взаємодії між дослідницькими, підприємницькими, адміністративними та інфраструктурними установами в межах регіонально-локального кластера.

Багатокритеріальною внутрішньою структуризацією відрізняється класифікація регіональних інноваційних систем, яка враховує особливості інноваційного потенціалу та інноваційної спроможності регіонів. Саме вони визначають можливість і потреби регіонів в інноваційному розвитку, обумовлюють специфіку його системної організації та управління. В цій класифікації [9] основними характерними ознаками, значущими для формування регіональних інноваційних систем, вважаються: характер галузевої спеціалізації, рівень диверсифікації регіонального виробничого комплексу, цільова спрямованість інноваційної діяльності в регіоні, існуюча система управління інноваційним розвитком регіону. Кожна з цих ознак може розглядатися як самостійний критерій структуризації регіональних інноваційних систем.

Значну специфіку в регіональній інноваційній розвитку вносить характер галузевої спеціалізації. Регіональна інноваційна система сировинних регіонів має свої ключові переваги та недоліки, які повинні враховуватися і в регіональній інноваційній політиці. Так, наприклад, з одного боку, існують відносно великі фінансові можливості для фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних джерел. З іншого боку, інноваційна активність спрямована на вдосконалення видобутку і первинної переробки природних ресурсів, при цьому не збільшується виробництво наукоємної високотехнологічної про-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

дукції. Значна увага з боку центральних органів влади (унаслідок стратегічного положення таких регіонів у формуванні державного бюджету за рахунок експорту ресурсів) може бути використана на користь ефективного функціонування регіональної системи у напрямку об'єднання зусиль макро та мезорівнів управління по формуванню умов, сприяючих інноваційній активності підприємств; по створенню перероблюючих виробництв, здатних змінити технологічну структуру експорту країни; по збільшенню частки доданої вартості у загальному обсязі виробництва галузей спеціалізації регіону, за рахунок впровадження нових технологій.

Для регіонів із спеціалізацією на переробних галузях економіки, оскільки саме вони збільшують інноваційний потенціал країни і забезпечують якісне розширене відтворення сукупного національного промислового виробництва, акценти в діяльності інноваційних систем мають ставитися на трансфері продуктивних і процесних інновацій, на здійсненні кооперації учасників інноваційного процесу, на створенні умов для підвищення технічного рівня виробництва в інших галузях промисловості.

При розгляді підходу до систематизації видів за рівнем диверсифікації виробничого комплексу відчувається певний перетин сфер дослідження регіональних і галузевих інноваційних систем, оскільки основний наголос ставиться на особливостях формування галузевих інноваційних систем в межах певного регіону. Привертає увагу форми та ступінь зв'язку різних інноваційних систем (корпоративних, регіональних, галузевих з національною), можливості дифузії інновацій в міжгалузевому та географічному аспектах.

У регіональних інноваційних системах з моногалузевою спеціалізацією регіональні цілі якнайповніше збігаються з національними інтересами інноваційного розвитку окремої галузі економіки. Регіони володіють можливістю здійснення повного інноваційного циклу у відповідній галузі. Цьому сприяє тісний зв'язок та чітко виражена галузева спрямованість підсистем регіональних інноваційних систем, зокрема, підсистеми генерації знань (галузевих дослідницьких інститутів, вищих учбових закладів по підготовці фахівців галузі), підсистеми виробництва (підприємств галузі, впроваджуючих інновації), підсистем інноваційної інфраструктури.

Високий рівень диверсифікації промисловості регіону обумовлює значну розгалуженість структури регіональної інноваційної системи і ставить щодо її подальшого розвитку широке коло питань, насамперед, визначення пріоритетів (оскільки, ресурсів навіть найбільшого регіону не вистачить на розвиток науково-технічного потенціалу всіх галузей на всіх стадіях інноваційного процесу); розвиток міжнародних зв'язків, посилення взаємодії з іншими регіонами; ініціація національних міжгалузевих науково-технічних програм.

Види регіональних інноваційних систем за цільовою спрямованістю інноваційної діяльності відображають місце та роль регіону в реалізації загальнонаціональної стратегії інноваційного розвитку, ступінь інтеграції в структуру національної інно-

ваційної системи країни. В значній мірі це визначається якісними та кількісними характеристиками інноваційного потенціалу регіону, рівнем та ефективністю використання у технологічному оновленні його господарського комплексу.

Регіональні інноваційні системи з переважанням зовнішніх цілей інноваційної діяльності більш притаманні регіонам з розвиненим науково-технічним потенціалом, який визначає інноваційний розвиток країни в цілому. В них зосереджені наукові і освітні центри із світовим ім'ям. Від їх діяльності залежить науковий престиж країни. Насамперед до даної категорії відносяться столичні регіони. Для них головним завданням у розвитку регіональних інноваційних систем (при пильній увазі з боку центральних органів влади) стає забезпечення використання результатів діяльності таких наукових центрів не тільки для потреб загальнонаціонального значення, але й на користь регіону. Цьому сприятиме створення розвиненої регіональної інноваційної інфраструктури, яка полегшує трансфер технологій та формування кластерів високотехнологічних підприємств у кооперації з існуючими науковими центрами.

Для регіонів, що не грають домінуючої ролі у науково-технічному та інноваційному розвитку країни в цілому, регіональні інноваційні системи характеризуються переважанням внутрішніх цілей інноваційної діяльності, спрямованої на забезпечення потреб технологічного розвитку базових галузей регіонального значення. Специфіка інноваційного потенціалу таких регіонів визначає зосередження уваги інноваційних структур на останніх етапах інноваційного циклу, пов'язаних із впровадженням нових технологій, продуктів та послуг, у більшості випадків розроблених за межами даної місцевості. Тому головним завданням регіональних органів управління має стати створення дієвої інноваційної інфраструктури, націленої на ефективне запозичення перспективних інновацій у відповідності із визначеними пріоритетами інноваційного та технологічного розвитку регіону.

Досягнення цілей регіонального інноваційного розвитку в значній мірі залежить від рівня розвитку підсистеми управління та регулювання, а саме блоків управління та нормативно-правового забезпечення, в структурі регіональних інноваційних систем. Виділення видів за таким критерієм вказує на ступінь інтеграції всіх підсистем і елементів інноваційної системи регіону та її загальну ефективність. Дійсно, регіони, які мають законодавчу базу і дієву організаційну структуру управління інноваційною діяльністю, знаходяться в кращих стартових умовах у порівнянні з тими регіонами, де управління нововведеннями здійснюється безсистемно, на основі разових заходів.

Розглянуті внутрішні систематизації регіональних інноваційних систем за можливостями і потребами регіонів в інноваційному розвитку з різних боків розглядають особливості системної організації та управління інноваціями в залежності від рівня розвитку інноваційного потенціалу та інноваційної спроможності. Водночас має практичний інтерес і перс-

пективи подальших наукових досліджень інтегральне, комплексне врахування цих критеріальних ознак для визначення та активізації наявних і прихованих інноваційних можливостей регіону, спрямування їх на розв'язання проблем соціально-економічного розвитку за допомогою формування ефективної моделі регіональної інноваційної системи.

Така методологічна посилка є актуальною при дослідженні видів регіональних інноваційних систем за типами регіонів. У теорії регіонального розвитку виділяються різні підходи до типології регіонів, кожний з яких сприятиме визначенню специфіки, особливостей становлення і розвитку відповідних регіональних інноваційних систем. Так, можна розглядати наступні типи регіонів: за сферою діяльності; за рівнем економічного розвитку і ступенем освоєння території, за основним ресурсом і потенціалом зростання, за рівнем інноваційності регіонів.

За сферою діяльності [1] виділяються регіони, що володіють природними і матеріальними ресурсами; економіко-функціональні регіони з розвиненим ринком товарів і послуг; політико-адміністративні регіони; соціокультурні регіони з орієнтацією на традиції, мову, етнічні особливості.

Систематизація за рівнем економічного розвитку і ступенем освоєння території відображає ступінь сприятливості клімату, тип господарського використання, забезпеченість інфраструктурою та місце регіону в національній інноваційній системі [3]. В даній типології виділяються такі регіони: лідери, відносно розвинені, «середина», аутсайтери, освоєні і слабоосвоєні з великою кількістю «перехідних» видів внаслідок різної комбінації критеріїв рівня соціально-економічного розвитку та освоєння території.

Комбінаційний характер врахування критеріїв систематизації за матричною схемою притаманний і підходу до виділення регіонів, в якому основний акцент робиться на основний ресурс (природні ресурси, технології, гео економічний статус) та потенціал зростання (низький, середній, високий). За точками перетину цих ознак виділяються типи регіонів з відповідними сутнісними характеристиками. Наприклад, низьким потенціалом зростання характеризуються малі транзитні центри; старопромислові регіони із традиційною індустрією, депресивні території. Середнім потенціалом зростання відрізняються макрорегіональні центри, зони технологічного трансферу та старопромислові сировинні регіони. Високий потенціал зростання притаманний світовим портовим містам, транспортно-логістичним вузлам світового значення, інноваційним зонам та територіям нового ресурсного освоєння.

Заслуговує на увагу характеристика типів регіонів за рівнем їх інноваційності, враховуючих низку індикаторів, зокрема кількість інноваційно-активних організацій та організацій, виконуючих дослідження і розробки; чисельність персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками; розмір внутрішніх витрат на дослідження і розробки; кількість поданих заявок на об'єкти прав інтелектуальної власності тощо. В межах даного підходу в літературі є розбіжності у систематизації регіонів, що обумовлено різним баченням авторів ти-

пологій на пріоритетність показників інноваційності та на особливості їх використання для ідентифікації стану, можливостей та перспектив інноваційного розвитку тих чи інших територій. Так, у роботах одних авторів [4] за даним критерієм регіони поділяються: на периферійні з відносно відсталою економікою; на старі індустріальні та промислово розвинені, наукоємні. В трактуванні інших дослідників [5] за рівнем інноваційності виділяються регіони:

- інноваційні лідери – провідні за ринковою складовою рейтингу інноваційності, характеризуються найбільшою в країні кількістю упроваджених передових технологій та виробленої інноваційної продукції;

- технологічні центри, які є достатньо збалансованими за якістю людських ресурсів та за ринковою складовою інноваційності

- процесингові центри, в яких виробляється значна частка продукції з використанням передових технологій за рахунок: розміщення процесингових дивізіонів іноземних виробників або якісної технологічної модернізації місцевих виробників, при нестачі необхідної кількості фахівців для створення нових знань;

- «старопромислові» регіони, які на даний момент не належать до лідерів за жодним з показників, проте ще мають шанси по переміщенню в більш розвинені кластери, для чого потрібна серйозна модернізація всіх підсистем регіональної інноваційної системи;

- регіони-аутсайтери за всіма показниками інноваційності.

Типологія регіонів, проведена за різними ознаками, має методологічне значення для комплексного дослідження специфіки структури, взаємозв'язків, організаційно-економічних механізмів регіональних інноваційних систем, їх проблем, можливостей та перспектив розвитку.

Реальна практика системної організації та управління інноваційними процесами демонструє багато конкретних прикладів дієвих регіональних інноваційних систем. Вивчення їх досвіду, з одного боку, це цінне джерело знань щодо формування ефективної моделі локального інноваційного розвитку, з іншого боку, це новий напрям вивчення, узагальнення та систематизації видів інноваційної системи регіону. Наприклад, Пітер Ліндхольм у своєму дослідженні «Європейські інноваційні системи. Позитивні приклади та отриманий досвід» [6] на основі вивчення регіональних інноваційних систем, діючих в різних економічно розвинених країнах, пропонує свою типологію їх видів. Вихідною базою для узагальнень стала інформація щодо функціонування регіональних інноваційних систем, різних за своїми цілями та за засобами їх досягнення, зокрема, таких як, «Комерціалізація науки» (Мекленбург фон Поммерн ФРН), «Створення кластерів» (Західна Швеція), «Підвищення навичок» (Skillnets – Ірландія), «Підтримка низькотехнологічних фірм» (інноваційна мережа поставок, Франція) тощо.

Наприклад, у регіональній інноваційній системі «Комерціалізація науки» (Мекленбург фон Поммерн, ФРН) сім regio-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

нальних дослідницьких організацій об'єднали свої зусилля в єдину організаційну структуру з метою прискорення процесів комерціалізації результатів досліджень і розробок. Досягненню успіху виходу на ринки інновацій, в тому числі, й на світові, сприяє реальна оцінка потенціалу ефективності нововведень, усвідомлення цілей співробітництва, залучення досвідчених кадрів в сфері комерціалізації та трансферу технологій. Як результат щорічні доходи від такої форми взаємодії в сфері інноваційної діяльності становлять близько 50 млн. євро.

Функціонування регіональної інноваційної системи «Створення кластерів» (Західна Швеція) спрямоване на надання допомоги компаніям регіону в активізації їх інноваційної діяльності на основі виявлення потреб та обмежень розвитку, створення кластеру по навколо конкурентним дослідженням із об'єднанням фінансових зусиль компаній за підтримки органів муніципалітету. Про дієвість даної моделі регіонального інноваційного розвитку свідчить пряме посилення конкурентоспроможності місцевих підприємств, активне створення нових, розширення співробітництва до партнерства з іншими регіонами.

На безперервне удосконалення навичок, підвищення рівня знань та компетентності власників компаній, менеджерів та робочого персоналу націлена діяльність групи компаній Skillnet Network, спільно працюючих у проведенні тренінгів для своїх співробітників. Тобто особливістю регіональної інноваційної системи «Підвищення навичок» (Skillnets, Ірландія) є усвідомлення керівництвом підприємницького сектору в регіоні пріоритетної ролі людського капіталу у забезпеченні сталих конкурентних переваг. Про масштаби діяльності системи, в якій, головним чином, присутній малий бізнес (до 80% залучених фірм), свідчить функціонування 55 мереж, які об'єднують близько 2500 компаній і більш ніж 15000 співробітників.

Мета наступної моделі регіонального інноваційного розвитку задекларована у назві «Підтримка низькотехнологічних фірм» (інноваційна мережа поставок, Франція) – через розвиток мережі поставок та навчання допомогти низькотехнологічним фірмам стати інноваційно спрямованими. В програмі підтримки беруть участь 250 компаній, серед яких вже 30% стали інноваційними та експортно орієнтованими.

Зрозуміло, що наведені приклади не вичерпують вихідної фактологічної бази (Емилія–Романья, Мадрид, Мальме, Морські Альпи, Мюнхен, Оксфорд, Кембридж та інші) для узагальнень і систематизації моделей системної організації та управління інноваціями на рівні регіону за стратегіями розвитку [6]. В даній типології, зокрема, виділяються такі види регіональних інноваційних систем:

1. «Розвиток високих технологій». Для досягнення цілей регіонального інноваційного розвитку (стимулювання створення нових знань, зростання витрат на ДіР, диверсифікація економіки) використовуються класичні інструменти: залучення талановитих вчених, субсидії на ДіР та інвестиції, лінійна схема комерціалізації результатів досліджень.

2. «Спільноти та кластери». В регіональній інноваційній системі робиться акцент на посиленні обміну знаннями між суб'єктами інноваційної діяльності, підвищенні інноваційної активності підприємств за рахунок фокусування на розвитку людського капіталу (ефекти навчання, відбір переможців) при підтримці організаторів створених спільнот.

3. «Економіка знань». Її ознаками є прагнення забезпечити широкі масштаби дифузії нововведень, стимулювання інноваційної активності в усіх секторах регіону з орієнтацією на найбільшу підтримку радикальних і соціальних інновацій, спрямованість на формування інноваційного стилю керівництва тощо.

Даний підхід вказує на багатоваріантність засобів досягнення цілей регіонального інноваційного розвитку в залежності від комбінації загальних та специфічних факторів на певній території, що в значній мірі визначає сутнісні характеристики відповідних регіональних інноваційних систем та перспективи їх подальшого розвитку. Для кожного виду регіональних інноваційних систем має бути визначений стратегічний напрям діяльності і розроблений набір інструментів їх досягнення.

Висновки

Таким чином, в результаті проведеного дослідження було встановлено, що регіональні інноваційні системи відіграють важливу роль у забезпеченні підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому та світовому ринках, формуванні національної інноваційної системи; є невід'ємним елементом регіональної політики.

Розмаїття існуючих підходів до виділення видів регіональних інноваційних систем свідчить про складність та багатоаспектність їх функціонування та розвитку, сприятиме правильній діагностиці стану і проблем системної організації та управління нововведеннями в регіоні. Подальше дослідження та врахування сутнісних характеристик, сильних, слабких сторін різних видів регіональних інноваційних систем в загальній концепції їх формування та розвитку, розробка відповідних стратегій дозволить наблизитися до створення оптимальної системи управління інтелектуальним потенціалом регіону.

Література

1. Андреев О., Тюккюлайнен М., Пьянкова Я. Западные теории регионального развития / О. Андреев, М. Тюккюлайнен, Я. Пьянкова // Север промышленный. – 2008. – №1–2. – С. 15–23.
2. Ганеева Г.А. Региональная инновационная система: структура и результативность функционирования / Г.А. Ганеева // Вестник УГАТУ. – Уфа. – 2006. – №5. – С. 93–97.
3. Зубаревич Н.В., Сафронов С.Г., Горина Е.А. Социальный атлас регионов / Н.В. Зубаревич, С.Г. Сафронов, Е.А. Горина // Проект Независимого Института Социальной политики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL <http://atlas.socpol.ru/> – Назва з екрану.
4. Ильясов Д.Р. Управление внешнеэкономической деятельностью региона на основе реализации инновационного потенциала: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. эк. наук: спец.

08.00.05 « Экономика и управление народным хозяйством: региональная экономика » // Д.Р. Ильясов; Томский государственный архитектурно-строительный университет. – Томск – 2007. 25. [1] с., включ. обл.: ил. – Библиогр.: с. 24–25.

5. Княгинин В.Н., Мовилы В.В., Фадеев В.Ю. Перспективы научно-технологического развития регионов Российской Федерации // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: www.urban-plan-et.org – Назва з екрану.

6. Линдхольм Питер. Европейские инновационные системы. Положительные примеры и полученный опыт/ Питер Линдхольм/ / Материалы X инновационного форума 10–12 окт. 2007 г., Томск. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: http://vif.tomsk.gov.ru/ – Назва з екрану.

7. Нетудихата К.Л. Еволюція сучасних теорій інноваційного регіонального розвитку / К.Л. Нетудихата // Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили. Наукові праці. Економічні науки. – 2005. – Том 38. – Вип. 25. – С. 23–31.

8. Поручник А.М., Брикова І.В. Регіональна інноваційна система як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національних регіонів / А.М. Поручник, І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2006. – №5. – С. 134–173.

9. Разгуляев К.А., Колошин А.Б., Хмелевский С.В., Тимофеева Ю.Л. Проектирование региональных инновационных систем в субъектах Российской Федерации / К.А. Разгуляев, А.Б. Колошин, С.В. Хмелевский, Ю.Л. Тимофеева // Проект Института Региональных Инновационных Систем [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: www.innosys.spb.ru. – Назва з екрану.

10. Asheim, B., Isaksen, A. Location, agglomeration and innovation: towards regional innovation systems in Norway/ B. Asheim, A. Isaksen // STEP GROUP – report. – Oslo: STEP-group, 1996. – №13. – 64 p.

11. Cooke, P. Regional innovation systems: competitive regulation in the new Europe / P. Cooke // Geoforum. – 1992. – №23. – P. 365–382.

М.О. ГОМЕНЮК,
к.е.н., ст. викладач, Уманський НУС

Регіональний механізм регулювання інноваційної діяльності

У статті вказано на важливість питання визначення суті механізму регулювання інноваційною діяльністю в регіоні, проаналізовані підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до її визначення та наведено власне, уточнене трактування. Автор звертає увагу на те, що формування механізму регулювання інноваційної діяльності в регіоні відбувається під впливом двох основних факторів: створення умов для переходу на інноваційний шлях розвитку та появи мотивацій у суб'єктів господарювання для активізації інноваційних процесів. Крім того, автор переконує, що, враховуючи незрілість в Україні ринкового середовища, не можна нехтувати адміністративними методами регулювання.

В статті вказано на важність питання визначення суті механізму регулювання інноваційною діяльністю в регіоні, проаналізовані підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до її визначення та наведено власне, уточнене трактування. Автор звертає увагу на те, що формування механізму регулювання інноваційної діяльності в регіоні відбувається під впливом двох основних факторів: створення умов для переходу на інноваційний шлях розвитку та появи мотивацій у суб'єктів господарювання для активізації інноваційних процесів. Крім того, автор переконує, що, враховуючи незрілість в Україні ринкового середовища, не можна нехтувати адміністративними методами регулювання.

Постановка проблеми. Характерною особливістю нішнього для України перехідного періоду є те, що світова

економічна система демонструє подальше наростання суперечностей між посиленням глобалізації, з одного боку, та актуалізацією регіонального аспекту – з іншого.

Головні цілі сучасної інноваційної політики країни та її регіонів полягають у формуванні нової моделі інноваційного розвитку, яка включає важелі та механізми прискорення науково-технічного прогресу, визначення його пріоритетних напрямів, підвищення інвестиційної активності господарюючих суб'єктів, галузей, регіонів та держави в цілому.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вивченням та дослідженням питань управління інноваційною діяльністю займаються відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, В. Геєць, О. Дацій [5], М. Козоріз [3], А. Поручник, І. Санду [6], В. Чижова [4], Л. Федулова, Г. Щокін [8].

Проте, незважаючи на чисельність наукових праць, присвячених проблемам управління формуванням інноваційної моделі розвитку української економіки, особливості регулювання цього аспекту на рівні регіонів розглядаються недостатньо та фрагментарно.

Метою статті є визначення особливостей механізму регулювання інноваційної діяльності на рівні регіону, уточнення суті категорії «регіональний механізм регулювання інноваційної діяльності», визначення факторів, що на нього впливають та недоліків функціонування існуючого механізму в сучасних економічних умовах України.

Виклад основного матеріалу. Досвід провідних країн Європейського Союзу, США, Японії свідчить, що для дося-